

УДК 340.6

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.38>**М. Ю. Якимчук**

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін

Національного університету водного господарства та природокористування

orcid.org/0000-0002-2371-7341

МЕТОДИ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У сучасному суспільно-політичному житті країни зростає попит на всебічно розвиненого, висококваліфікованого спеціаліста в галузі права. Заклади вищої освіти покликані сприяти самореалізації здобувача вищої освіти, зокрема юриста. У статті проаналізовано погляди науковців на дефініцію поняття «самореалізація», що і дало нам можливість уточнити термін «творча самореалізація майбутнього юриста», який ми будемо розуміти як *процес особистісного розвитку майбутнього юриста, який проявляється у креативних рішеннях під час виконання нестандартних завдань, у бажаннях розвиватися, поглиблювати свої професійні компетенції, а також і в пошуках власного «Я»*. Під час проведеного дослідження нам вдалося виокремити ролі в яких виступає викладач вузу під час навчального процесу, а саме: розробник освітніх програм і си́лабусів навчальних дисциплін, фасилітатор, лектор-презентатор, консультант, наставник, менеджер, дослідник. Зокрема, зауважено, що це не остаточний розподіл, адже завдання кожного викладача – мотивувати здобувача вищої освіти до навчання, застосовуючи педагогічну інноватику, сформувати високоосвіченого фахівця юридичної сфери. З'ясовано, що за допомогою активних методів можна сприяти творчій самореалізації майбутнього юриста, стимулюючи його пізнавальну діяльність. Враховуючи нашу педагогічну діяльність, ми виокремили ефективні методи, які, на нашу думку, слугують самореалізації майбутнього юриста: «Зіткнення з реальними ситуаціями», «Практика з використанням вертикальної інтеграції», «Моделювання професійного середовища», «Діалог культур», «Рольова гра», «Малі групи», «Мозковий штурм». Зокрема зазначено, що важливим і дієвим методом, який сприяє творчій самореалізації майбутнього юриста є науковий. За допомогою наукової роботи розвиваються творчі здібності, вміння збирати інформацію, аналізувати, систематизувати її і робити висновки. На нашу думку, саме ці методи сприяють розвитку хорошого спеціаліста в галузі права, всебічно розвиненої особистості, яка може бути конкурентоспроможною на сучасному правничому ринку праці.

Ключові слова: самореалізація майбутнього юриста, зал судових засідань, науковий метод, студентські наукові гуртки, професійні компетентності.

Yakymchuk M. Yu. METHODS OF CREATIVE SELF-REALIZATION OF FUTURE LAWYERS

In the modern socio-political life of the country there is a growing demand for a comprehensively developed, highly qualified specialist in the field of law. Higher education institutions are designed to promote the self-realization of higher education seekers, including lawyers. The article analyzes the views of scientists on the definition of “self-realization”, which gave us the opportunity to clarify the term “creative self-realization of the future lawyer”, which we will understand as the process of personal development of the future lawyer, which is manifested in creative decisions while performing non-standard tasks, in the desire to develop, deepen their professional competencies, as well as in search of their own “I”. During the study we were able to identify the roles played by the university teacher during the educational process, namely: the developer of educational programs and syllabi of academic disciplines, facilitator, lecturer-presenter, consultant, mentor, manager and researcher. In particular, it is noted that this is not the final division, because the task of each teacher is to motivate the applicant to study, using pedagogical innovations, to form a highly educated specialist in the legal field. It was found that with the help of active methods it is possible to promote creative self-realization of the future lawyer, stimulating his cognitive activity. Given our pedagogical activities, we have identified effective methods that, in our opinion, serve the self-realization of the future lawyer: “Confrontation with real situations”, “Practice using vertical integration”, “Modeling the professional environment”, “Dialogue of cultures”, “Role play”, “Small groups”, “Brainstorming”. In particular, it is noted that an important and effective method that promotes creative self-realization of the future lawyer is scientific. With the help of scientific work, creative abilities, the ability to collect information, analyze, systematize it and draw conclusions are developed. In our opinion, these methods contribute to the development of a good specialist in the field of law, a well-developed personality that can be competitive in today's legal labor market.

Keywords: self-realization of the future lawyer, courtroom, scientific method, student scientific circles, professional competences.

Постановка проблеми. Україна на сучасному етапі модернізує освітню діяльність. Відбуваються зміни в соціальних процесах, які торкаються інтересів кожного і вимагають постійного вдосконалення, росту особистості кожного та професійної компетентності як основи для самореалізації в суспільстві і вдалої організації власного життя. Закономірно, що зміна реалій життя зумовлює зміну поглядів на сучасну освіту, зокрема правничу.

Сучасну вимогу запроваджувати у навчання новітні методики викладання прописано у проєкті Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [2].

Стан опрацювання показує, що в психолого-педагогічній науці досліджено і проаналізовано різні підходи, форми, методи вирішення проблеми

формування здатності старшокласників до творчої самореалізації, проте недостатньо досліджено у здобувачів вищої освіти спеціальності «Право». Показово, що проблему самореалізації особистості досліджували О. Донченко, І. Єрмаков, В. Зінченко, О. Кисельова, Л. Сохань, В. Татенко, Т. Титаренко, В. Тихонович, В. Циба та ін.

Мета роботи – виокремити ефективні методи творчої самореалізації майбутніх юристів.

Виклад основного матеріалу. Самореалізацію особистості як цілісний процес становлення людини на своєму життєвому шляху почали досліджувати Л. Виготський, С. Рубінштейн, а продовжили І. Бех, Л. Божович, В. Давидов, Д. Ельконін. Педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної та творчої діяльності у нових умовах освітнього процесу розробляють В. Андреев, І. Зязюн, І. Іванов, В. Лозова, С. Сисоева, О. Савченко, Н. Тарасевич, Н. Щуркова та ін.

У психологічному та психоаналітичному словнику подано таке визначення: «Самореалізація – це збалансоване та гармонійне розкриття всіх аспектів особистості; розвиток генетичних та особистісних можливостей» [5].

У психологічному словнику за загальною редакцією П. Горностая і Т. Титаренко цей термін розглянуто в декількох значеннях, а саме: здатність людини об'єктивувати багатство власного внутрішнього світу у будь-якій формі діяльності (праця, гра, пізнання, спілкування тощо); процес здійснення (перетворення) здібностей та особистісних потенцій (планів та установок) як у власній діяльності, так і в іншій людині; прагнення розвивати сильні сторони власної особистості [3].

І. Кон, міркуючи про самовизначення і самореалізацію, пов'язує їх із справою, що виконується, з діяльністю, стосунками з оточенням, із спілкуванням [1].

Студіювання наукової літератури дало змогу уточнити дефініцію поняття «творча самореалізація майбутнього юриста» як *процес особистісного розвитку майбутнього юриста, який проявляється у креативних рішеннях під час виконання нестандартних завдань, у бажаннях розвиватися, поглиблювати свої професійні компетенції, а також і в пошуках власного «Я»*.

Зазначимо, що сукупність методів творчої самореалізації можна диференціювати на 2 групи: традиційні та інноваційні.

Під час традиційного навчання і виховання самореалізація майбутнього юриста відбувається за точним графіком: для занять і виховних заходів передбачено розклад; навчальну і виховну інформацію розподілено на окремі частини, які пропонують в обмежений час, враховуючи бажання та інтереси здобувача вищої освіти. Програмовий зміст навчальних дисциплін, результати вихован-

ня – це в основному навички та факти, які легко перевірити і проконтролювати.

Зазначимо, що соціальне замовлення України й світового співтовариства роблять акцент на підготовці майбутніх фахівців, які здатні самостійно здобувати знання і вдосконалюватися у всіх напрямках життя. Про це констатовано в доповіді Міжнародної комісії з освіти для ХХІ століття «Освіта: прихований скарб» (ЮНЕСКО), де проголошено: «Людина має навчитися: пізнавати, тобто оволодівати інструментарієм, необхідним для розуміння того, що відбувається у світі; діяти таким чином, щоб робити потрібні зміни у середовищі свого мешкання; жити в суспільстві, беручи участь у всіх видах людської діяльності» [6, с. 105].

Для ефективної творчої самореалізації майбутнім юристам потрібно володіти навичками комунікації, адже ще Цицерон наголошував: «Найкращий оратор є той, хто своїм словом і повчає слухачів, і дає насолоду, і справляє на них сильне враження». У традиційній освітній системі інформація йде переважно від викладача до здобувача вищої освіти, і, на нашу думку, недостатньо надано можливість для спілкування між здобувачами. Як прослідковуємо, нові завдання освіти ХХІ століття вимагають від викладача бути в різних ролях, таких як:

- розробник Освітніх програм і силабусів навчальних дисциплін;
- фасилітатор (сприяє розвитку критичного та аналітичного мислення під час лекційних і семінарських занять, що сприяє засвоєнню знань);
- лектор-презентатор (одностороннє подання інформації здобувачам вищої освіти у поєднанні вербальних і невербальних засобів мовлення);
- консультант (розвиває здібності майбутнього юриста);
- дослідник (мотивує майбутнього юриста до вирішення нестандартних ситуацій);
- менеджер (планує навчальний процес, корегує його та забезпечує необхідними ресурсами);
- наставник (допомагає майбутньому юристу застосовувати теорію на практиці).

Безумовно, цей список можна і продовжувати, але завдання кожного викладача ВНЗ – за допомогою застосування педагогічної інноватики сформувати висококваліфікованого, всебічно розвинутого фахівця юридичної сфери, затребуваного на ринку праці.

У сучасній вищій освіті важливим є не лише вміння користуватися здобутими знаннями, а й бути готовим змінюватися та адаптуватися до нових потреб і вимог, оперувати й керувати різноплановою інформацією, активно і творчо діяти, мобільно приймати креативні розумні, в міру ризиковані рішення, навчатися, розвиватися впродовж усього життя. Цього можна досягти, застосовуючи активні методи самореалізації.

На нашу думку, основну увагу в навчальному процесі ВНЗ, зокрема юридичного спрямування, потрібно приділяти активним методам, які ефективно сприяють творчій самореалізації майбутнього юриста, стимулюють його пізнавальну діяльність, що є дієвим мотиваційним засобом.

Зазначимо, що активні методи навчання – це методи, які сприяють творчому активному підходу здобувача вищої освіти до засвоєння теоретичного матеріалу. Беззаперечно, що такі методи потрібно обирати з урахуванням особливостей студентської групи, їхніх знань, творчих здібностей, загальної внутрішньої культури.

Зважаючи на нашу педагогічний досвід, вважаємо, що найефективнішими методами для творчої самореалізації майбутнього юриста є:

1. *Метод «Зіткнення з реальними ситуаціями»*. Наприклад, у процесі вивчення ОК «Юридична риторика» студентам запропоновано відвідати судові засідання Рівненського міського суду та спостерігати за виступами адвоката, прокурора, судді, звинувачуваного і постраждалого, попередньо подано теоретичний матеріал про вимоги до побудови захисної та обвинувачувальної промови. Завдання – зробити риторичний аналіз виступів учасників судового процесу. На нашу думку, цей метод сприяє розвитку комунікативних здібностей студентів-правників.

2. *Метод «Практика з використанням вертикальної інтеграції»*. Наприклад, можна провести інтегроване практичне заняття ОК «Криміналістика» і ОК «Юридична риторика», під час якого майбутні юристи, моделюючи ситуацію проведення допиту на місці ДТП, формують не лише професійні компетенції з криміналістики, а й комунікативні (стежать за мовленням під час допиту).

3. *Метод «Моделювання професійного середовища»*. Наприклад, під час проведення занять кримінально-процесуального циклу в криміналістичній лабораторії викладач моделює певний вид злочину, а майбутні юристи мають правильно провести усі елементи методики розслідування (скласти протокол огляду місця події, провести балістичну, дактилоскопічну чи іншу необхідну експертизу, правильно сфотографувати місце злочину тощо).

4. *Метод «Діалог культур»*. Наприклад, у процесі вивчення історико-правових дисциплін здобувачі вищої освіти аналізують правове регулювання певних інститутів відповідними законами того часу та пропонують власний законопроект. Під час виконання цього завдання майбутні юристи враховують правове становище усіх верств населення того періоду.

5. *Метод «Рольова гра»*. Наприклад, у Навчально-науковому інституті права (ННІП) Національного університету водного господар-

ства та природокористування (НУВГП) у процесі вивчення ОК «Юридична риторика» можна провести змодельоване судове засідання у тренінг-аудиторії «Зал судових засідань». Зазначимо, що сценарій розробляє викладач, розподіляє ролі. Майбутні юристи можуть виконувати ролі не лише учасників судового засідання, але й експертів, працівників правоохоронних органів тощо. Зокрема, можна призначити спостерігачів, котрі проаналізують перебіг гри і ґрунтовно її оцінять (з точки зору риторики і професійних компетенцій). На нашу думку, саме цей метод мотивує здобувачів вищої освіти до навчання, наочно демонструючи деякі прогалини у своїх чи чужих знаннях.

6. *Метод «Малі групи»*. Наприклад, у процесі вивчення ОК «Міжнародне приватне і публічне право» майбутні юристи поділяються на групи (3-5 осіб) та отримують правничу задачу (проблемне питання, ситуацію), яку мають проаналізувати за певний проміжок часу і знайти правильний варіант розв'язку. У мікрогрупі має бути керівник, який розподіляє завдання між членами, та презентує результат. На нашу думку, такий метод сприяє виробленню вмінь роботи у команді, прислуховуватися до думки інших, аналізувати і робити висновки.

7. *Метод «Мозковий штурм»*. Наприклад, у процесі вивчення ОК «Цивільний процес» викладач після опрацювання теоретичного матеріалу ставить проблемне невідкладне завдання перед аудиторією. Майбутні юристи за короткий проміжок часу мають висловити якомога більше ідей, обговорити їх та вибрати раціональні, перспективні пропозиції. На нашу думку, цей метод розвиває уміння здобувачів вищої освіти швидко реагувати і приймати рішення в нестандартних професійних ситуаціях.

Важливим і дієвим методом самореалізації здобувачів вищої освіти, зокрема правників, є їх наукова робота. Зазначимо, що викладачі кафедр ННІП НУВГП створюють студентські наукові гуртки, які сприяють розвитку творчих здібностей майбутніх юристів, формують науковий потенціал.

Безперечно, це неповний перелік ефективних методів для творчої самореалізації майбутнього юриста. Загалом, використання власної креативності викладача, їх фантазії, досвіду є гарантією розробки власних активних методів навчання здобувачів вищої освіти. Поділяємо думку К. Ушинського: «Будь-яка програма викладання, будь-яка метода виховання, якою б гарною вона не була, якщо не перейшла в переконання вихователя, залишається мертвою буквою, що насправді не має ніякої сили». Зважаючи на це, викладачеві варто пам'ятати, що здобувачі вищої освіти полюбляють нестандартні підходи, які ми повинні продумувати, створюючи відповідні методики.

Висновки. Отже, позитивним для самореалізації майбутнього юриста є практика комбінування традиційних та інноваційних методів викладання. У сучасному суспільстві на ринку праці затребувані не лише висококваліфіковані юристи, а всебічно розвинені особистості, які вміють креативно мислити, чітко висловлювати свої думки, швидко адаптовуватися в колективі. Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання усіх аспектів обраної теми.

Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на розроблення методики розвитку наукових здібностей майбутніх юристів під час вивчення кримінально-процесуальних дисциплін.

Література

1. Кон И.С. Моральное сознание личности и регулятивные механизмы культуры. Социальная психология личности. Москва : Наука, 1979. С. 85–113.

2. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно

до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. URL : http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Legal_Education_Reform_Concept_09_09_2016.

3. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. Київ, 2001. 320 с.

4. Якимчук М.Ю., Багатко А.С., Карпук А.І. Ефективні форми самореалізації майбутніх юристів. VII Міжнародна науково-практична конференція *GOAL AND ROLE OF WORLD SCIENCE IN MODERNITY*, 09-10 березня 2020 р. Гельсінкі, Фінляндія. С. 87–90. URL : <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2020/03/VII-Conference-09-10-Helsinki-Finland.pdf>.

5. A Comprehensive Dictionary of psychological and psychoanalytical term sausage. New York; London; Toronto, 1958. P. 488.

6. UNESCO. IBE. Nanzhao Zhou. Competencies in Curriculum Development, 2006. 6 p. World Conference on Education for All: Meeting Basic Learning Needs. Jomtien, Thailand, 5–9 March 1990 – Inter-Agency Commission (UNDO, UNESCO, UNICEF, WORLD BANK) for the World Conference on Education for All. N.Y. : UNICEF. 164 p.